

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA AFRİKA KÜLTÜR EVİ VE AFRİKA EL SANATLARI*

AFRICAN CULTURAL HOUSE AS A CULTURAL DIPLOMACY AND AFRICAN HANDICRAFTS

Petek ERSOY İNCİ**

Öz: Afrika, Asya'dan sonra yüzölçümü en büyük olan kıtadır. Toplamda 56 ülkenin olduğu bu kıta, uzun yıllar boyunca açlığın, sefaletin, çocuk ölümlerinin çokluğu ile gündem olmuş, bu nedenle zihinlerde hep bu temalarla kodlanmıştır. 25 Mayıs 2016 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan öncülüğünde Ankara'nın tarihi mekânlarından biri olan Hamamönü'nde kurulan Afrika Kültür Evi, hem toplumdaki bu algıyı kırmak hem de Türk-Afrika kültürlerinin birbirleriyle olan iletişimini daha sağlam zeminlere oturtmak amacıyla kurulmuş 2022'de dernekleşerek kurumsallaşma yolunda önemli bir adımı daha geride bırakmıştır. Bu yazıda mekân olarak Afrika Kültür Evi'nin kültürel diplomasiye olan katkısı irdelenecek ve Emine Erdoğan'ın bir sosyal sorumluluk projesi kapsamında Afrika geleneksel el sanatlarına dernek aracılığıyla sunduğu katkı ve bunun kültürel diplomaside oynadığı role değinilecektir. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan etnografi kullanılmış; bu anlamda Afrika Kültür Evi'nden bir koordinatörle derinlemesine mülâkat gerçekleştirilmiş, gözlem yapılmış ve fotoğraflar çekilmiştir.

Anahtar kelimeler: Afrika Kültür Evi, kültürel diplomasi, sosyal sorumluluk, el sanatları

Abstract: Africa is the continent with the largest surface area after Asia. This continent, which has 56 countries in total, has been on the agenda for many years with hunger, poverty and child deaths and for these reasons, it has always been coded with these themes in minds. Founded on May 25, 2016 in Hamamönü, one of the historical places of Ankara under the leadership of Emine Erdoğan, the wife of the President of the Republic of Turkey Recep Tayyip Erdoğan, the African Culture House was established both to break this perception in the society and to put the communication between Turkish-African cultures on more solid grounds. In this article, the contribution of the African House of Culture to cultural diplomacy as a venue will be analyzed and Emine Erdoğan's contribution to African traditional handicrafts through the association as part of a social responsibility Project and its role in cultural diplomacy will be discussed. In this study, ethnography, one of the qualitative method was used. This technique, in depth interwies has maden with the coordinator who is working in the African Cultural House and observations and some photographs has taken.

Keywords: AfricanCulture House, cultural diplomacy, social responsibility, handicrafts

*Geliş Tarihi: 14. 05. 2024, Kabul Tarihi: 30.06.2024. DOI: 10.54132/akaf.1483908**Bağımsız Araştırmacı, Dr. **Dr. Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü, e-mail: petekersoy@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9157-2973

Giriş

Türkiye-Afrika iş birliği 2005 sonrasında gerçekleşen üst düzey siyasî temaslar ile başka bir düzleme geçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, özellikle 2022’den itibaren bölgeye daha fazla ziyaretler gerçekleştiren liderlerden olmuştur. Senegal ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti ziyaretleri bunlara verilebilecek örneklerdir.¹ Bu ziyaretlerinde Erdoğan’a eşlik eden Emine Erdoğan, Afrikalı kadınların geleneksel el sanatlarına büyük ilgi göstermiş, üretilen ürünün hak ettiği ilgiyi görememesine hassasiyet göstererek bunu sosyal sorumluluk projesine taşımış ve kurduğu Afrika Kültür Evi aracılığıyla satışlardan elde edilen tüm gelirin Afrikalı üretici kadınlara gitmesini sağlamıştır. Yazıda her ne kadar öncelikle Afrika Kültür Evi’nin bir kültürel diplomasi mekânı olduğu vurgulansa da, sonrasında Emine Erdoğan aracılığıyla Afrika el sanatlarının sosyal sorumluluk projeleri kapsamında geldiği konum ve hayata geçirilmesi planlanan projeler anlatılacaktır.

Bir Kültürel Diplomasi Mekânı: Afrika Kültür Evi

Kültürel diplomasi, tanımı henüz yapılmamış bir kavramdır. Konuyla ilgili dikkate değer bir çalışma yapan Hwajung Kim’e göre uzun yıllar kamu diplomasisinin bir alt kümesi olarak değerlendirilen kültürel diplomasi, Kim’in konuyu kamu diplomasisi ve sivil toplum arasındaki boşluğu doldurmaya yönelik yaptığı çalışması sayesinde daha sağlam bir zemine oturmuştur. Kim’in verdiği bilgilere göre “kamu diplomasisi yabancı kaynaklara hitap eder ve böylece bir devletin yumuşak gücünü artırır” (2017: 293). Yazara göre pek çok ülke kamu diplomasisine büyük önem vermeye başlamış, kamu diplomasisi “Latin Amerika’dan Doğu Avrupa ve Asya’ya kadar yabancı kamuoylarının kalpleri ve zihinlerini fethetmenin bir aracı olarak tüm dünyaya yayılmıştır. Dahası kamuoyunun dış politikada karar alma süreçleri üzerinde etkili olmaya başlamasıyla birlikte, halkların dış ilişkilere ve diplomasiye olan ilgisi de artmıştır. Bu sayede dış politika alanında daha geniş bir literatür ortaya çıkmaya başlamış, uygulayıcılar ve halklar hakkında daha genel bilgiler edinilmiştir. Günümüzde kamu diplomasisi sadece akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından değil, aynı zamanda halktan çeşitli aktörler tarafından da hararetle tartışılan bir konuya dönüşmüştür” (Kim 2017: 293-4). Kim’e göre dünya tarihinde kültürel diplomasinin ciddiyet kazanmasına neden olan iki gelişme vardır: İlki, Soğuk Savaş, ikincisi de 9 Eylül saldırılarıdır. Bu iki önemli olaydan sonra kültürel diplomasi kamu diplomasisinin temel taşlarından birine dönüşmüştür. Neticede kültürel diplomasi, devletlere ulusal imaj, markalaşma ve sosyal uyum konularında olumlu katkı vermektedir (Kim 2017: 294).

Konuyla ilgili bu yıl Türk halk bilimi alanında savunulan bir doktora tezine göre kültürel diplomasi kültürel ilişkiler arasında da farklar vardır. Richard T. Arndt, kültürel ilişkileri “devletin müdahalesi olmadan doğal ve organik olarak gelişen

1. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Doç. Dr. Mürsel BAYRAM, “2022’de Türkiye-Afrika Siyasî Temasları”, Afrika Yıllığı 2022,273-287.

ticaret, turizm, eğitim odaklı seyahatler, iletişim, kitap çevirisi, göç, medya erişimi ve evliliklerle açıklamıştır. Oysaki kültürel diplomasi, devlet görevlilerinin ulusal çıkarlar için kültürel ilişkilerin doğal akışını yönlendirme ve yönetme eylemidir.” (Kim 2017: 308, Şahiner 2024: 107) şeklinde tanımlamıştır.

Kültürel diplomasi, “herhangi kültürel bir aktörün karşılıklı güven ve inandırıcılık elde etmek üzere uluslararası kültürel ilişkiler vasıtasıyla karşılıklı kültürel anlayışları geliştirme çabasıdır. Bu anlayışta örtük bir ideolojik amaç bulunmaktadır” (Kim’den alıntılan Şahiner 2007: 317-320).

Yıllardır gerek diplomaside gerekse de kültürel alanda “yumuşak güç” kavramı tartışılmaktadır. Söz konusu bu kavram, iki ülke arasındaki ilişkilerin kültürel ilişki kurmakla oluşabileceğini, hatta daha farklı kapıların açılabileceğini imlemektedir. Söz konusu bu durum, yıllarca Türk mutfağı ile sağlanırken², günümüzde bunun kapsamı genişleyerek eğitim, sanatın tüm kolları ve tüm kültürel faaliyetleri içine almaya başlamıştır. Bu noktada Türk dizilerinin hatırı sayılır düzeyde bir başarı elde ettiği ve yumuşak güç olarak kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir³.

Bu bilgiler ışığında, Ankara’nın tarihî semtlerinden biri olan Hamamönü’nde kurulan Afrika Kültür Evi, girişte sadece her biri Afrika’nın farklı ülkesinde elle yapılarak gelenekselliğini koruyan hediyelik eşyaların satıldığı, alt katında ise kafenin varlığı ile sosyalleşmenin sağlandığı bir mekân olarak değerlendirilemez. Her şeyden önce bir kültürel diplomasi mekânı olan bu yer, bölgedeki çalışmalarını T.C. Dış İşleri Bakanlığı, DEİK, TİKA, YTB gibi kurumlar ile beraber yürütmektedir. Bunun dışında, kurulduğu günden bugüne Afrikalı devlet başkanlarının Türkiye ziyaretlerinde mutlaka gittikleri özel bir yer olma sıfatını da taşımaktadır.

2. Konuyla ilgili bir çalışma olarak Neslihan KUL, Mutfak, Kimlik, Diplomasi: Türkiye’de Gastro Diplomasi, Ankara, Tün Yayınları, 2019.

3. Konuyla ilgili 22 Şubat 2019’da Türk Sineması ve Dizilerinin Uluslar arası Etkileri Paneli Ankara’da Stratejik Araştırmalar Merkezi’nde gerçekleşmiştir. Toplantıya konuşmacı olarak RTÜK Üyesi Nurullah ÖZTÜRK, TRT Dış Yayınlar Dairesi Müdürü Faruk GÜVEN, Tv Yapımcısı ve yazar Sadık YALSIZUÇANLAR ve Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Sezer AKARCALI katılmıştır. Faruk Güven konuşmasında Berlin Film Festivalinde drama konusunda verdiği panelde TRT dizileri olan Diriliş, Halka ve Tek Yürek hakkında geniş bir kitleye tanıtım yapıldığını söylemiştir. Güven’in belirttiğine göre Antalya Film festivaline gelen Ortadoğulu bir girişimci, Gümüş dizisini satın almış ve ülkesinde izlenme rekoruna ulaşmıştır. Araplar diziyi izlerken oyunculardan ve dizilerin çekildiği yerlerden etkilenmişler ve bu sayede dizi turizmi başlamıştır. Güven’in verdiği bilgilere göre benzer etkiyi İhlamurlar Altında dizisi de başarmıştır. Faruk Güven, Diriliş’te Noyan isimdeki Moğol karakterinin, dizinin Moğolistan’da satılmasında çok ciddi anlamda etkilerinin olduğunu altını çizmiştir. Netflix platformu Türk dizilerini satın almaya başlamıştır. Uzakdoğu’ya TRT Çocuk’un dizilerinden olan Kuzucuk ve Elif’in Düşleri satılmaktadır. Görüldüğü gibi Türk dizileri aracılığıyla yumuşak güç sağlanmıştır.

Fotoğraf 1: Mutfak ve el sanatları ile bir kültürel diplomasi mekânı olan Afrika Kültür Evi.

Kaynak: Fotoğraf, yazar tarafından çekilmiştir

Fotoğraf 2: Afrika'nın çeşitli yerlerinden gelen çantalar

Kaynak: Fotoğraf, yazar tarafından çekilmiştir

Afrika Kültür Evi, kültürel diplomasi için elverişli bir yer olmasının dışında bir kültürel mekân olma özelliğine de sahiptir. Henri Lefebvre'in tanımladığı gibi hem toplumsal ilişkilerin üretimini sağlayacak zemin olarak hayatın merkezinde yer alması hem de bu ilişkiler tarafından üretiliyor olması, mekânı kültürü kavrama, tasarımlama ve deneyimleme merkezi hâline getirmektedir (Lefebvre 1991: 429).

Bu bilgiler ışığında Afrika Kültür Evi, Afrika ve Türk kültürünü birbirine yakınlaştıran sayısız etkinlikler düzenlemiştir. Söz konusu bu etkinliklerden biri, mum yapma workshopudur. Bilindiği gibi Afrika, çok çeşitli baharatların üretildiği bir coğrafyadır. Söz konusu baharatlar ve bunlardan elde edilen yağlar kozmetik sanayinde de kullanılmaktadır. Daha önceden de bahsedildiği gibi Afrikalı öğrencilerin ve hayırsever iş insanlarının çeşitli bölgelerden getirdiği baharatlar ve yağlardan elde edilen karışımla bir Türk mum yapma uzmanına söz konusu workshop verdirilmiş, bu sayede çok farklı kokan mumlar elde edilmiştir.

Fotoğraf 3: Afrika desenlerinde yapılmış seramik mumlar

Kaynak: Fotoğraf, yazar tarafından çekilmiştir

Söz konusu kültür mekânında gerçekleştirilen bir diğer etkinlik, Afrika desenlerinden oluşan seramik yapma atölyesidir. Bu etkinlikte de yine bir Türk seramik sanatçısı aracılığıyla çok çeşitli desenlerden oluşan seramikler yapılmıştır. Görüldüğü gibi sanat aracılığıyla Afrika ve Türkiye arasında etkili bir kültürel köprü kurulmaya başlanmıştır.

Fotoğraf 4: Seramik mumlar

Kaynak: Fotoğraflar, yazar tarafından çekilmiştir.

Afrika Kültür Evi'nin belki de en ses getiren kültürel aktivitesi Başkent Kültür Yolu Festivali'nde gerçekleştirilen kahve workshopudur. Söz konusu workshopun yapılmasındaki en önemli neden, kahvenin anavatanının Etiyopya oluşu konusunda ziyaretçileri bilgilendirmektir. Dünyada sudan sonra en çok tüketilen içecek olan kahvenin workshopunda öncelikle alanında uzman baristalar tarafından kahvenin tarihçesi odaklı bilgiler verilmiştir. Bunu kahve türlerinin gösterimi izlemiştir. Son olarak da kahvenin farklı demleme türleri (French press, espresso, vb.) ziyaretçilere gösterilmiştir.

Afrika Kültür Evi, sürdürülebilir kalkınma konusunda da çeşitli hassasiyetlere sahiptir. Bu anlamda atık kumaşlardan nihâle ve aynalar da yapılmıştır.

Fotoğraf 5: Atık malzemelerden yapılan nihâle örneği

Kaynak: Fotoğraf, yazar tarafından çekilmiştir

Afrika Kültür Evi Yönetim Kurulu Başkanı Zeliha Sağlam'ın verdiği bilgilere göre yukarıda sayılan etkinliklerin dışında Afrika saç örgüsü atölyesi, Afrika kumaş ve derilerinden defter yapımı, Afrika yemek kültürü atölyesi (2022: 368) gibi etkinliklere de ev sahipliği yapan söz konusu kültürel mekân, farklı deneyimlere sahne olmuştur.

Kısaca Afrika Kültür Evi, modernitenin yarattığı kent ortamında kahve gibi aktiviteler aracılığıyla sıcak ilişkiler kurulmasını, el sanatları aracılığıyla da Afrika'ya has çizgilerle kültürel izler bırakılabilmeyi başarabilmiş bir mekândır. Bir başka ifadeyle sosyal ve sanatsal etkinliklerle kültürel diplomasinin inşası iki medeniyet arasında başlatılmış ve günümüze dek sürdürülmüştür.

Sosyal Sorumluluk Projesi Kapsamında Kültürel Köprü Unsuru: Afrika El Sanatları

Sosyal sorumluluk kavramı, 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin toplumlarda yarattığı dönüşümle ortaya çıkmış bir kavramdır. Sanayi Devrimiyle devleti yönetenlere iş insanları da katılınca işçilerin sömürülmesi toplumda çeşitli huzursuzlukların çıkmasına neden olmuş, bunun üzerine İngiltere'de hak ve hürriyetleri güvence altına almaya yönelik çeşitli faaliyetler başlatılmıştır. (Özüpek 2013: 28-29). Her ne kadar sosyal sorumluluk kavramı İngiltere menşeli gibi görünse de ABD'de 1960'larda yaşanan sivil hareketler sürecin oluşumunu hızlandırmış (Kağncıoğlu 2007: 14-15, Aydede 2007: 11-12) ve artık günümüzde

şirketlerin toplumda daha görünür olmalarını sağlayan, hattâ markalaşma yolunda önemli bir gösterge olarak kabul edilmelerine yol açan bir konuya dönüşmüştür.

Türkiye’deki kimi şirketler de isimlerini gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk projeleri örnekleriyle daha sağlam zeminlere oturtmaktadırlar. Örneğin aylık ekonomi dergisi olan *Capital*, *Sosyal Sorumluluk Liderleri* isminde Mart 2024’te bir dosya oluşturmuş, bu anlamda derginin hem kapağında hem de odağında Koç Holding Yönetim kurulu üyesi İpek Kıracı’ya ve ona annesinden miras kalan *Suna’nın Kızları* isimli sosyal sorumluluk projesine yer vermişlerdir. Söz konusu proje, kız çocuklarının eşit haklarla okuyabilmesi için toplumda yarattığı bilinçlenme olarak değerlendirilebilir⁴. Bir başka dikkate değer sosyal sorumluluk projesi Türkiye’nin ilk sigorta şirketi olan Anadolu Sigorta’nın geleneksel el sanatlarının sürdürülmesi için oluşturduğu *Bir Usta Bin Usta* projesi için de verilebilir. 2010-2019 yılları arasında yürütülen bu proje, hem belgeseli çekilmiş, hem de kitabı yazılmış özel bir projedir; çünkü 50 geleneksel el sanatının yeniden canlandırarak verilen eğitimle daha çok ustanın yetişmesini hedeflemiştir. Anadolu Sigorta bu işi yaparken Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan da destek almıştır.⁵

Tıpkı yukarıda örneklerle anlatılmaya çalışıldığı gibi, sosyal sorumluluk var olan bir sorunu ortadan kaldırmak için ortaya konan ve mümkün merteye uzun soluklu hâle getirilmeye çalışılan bir proje türüdür. Başarılı olduğu takdirde hem var olan sorun ortadan kalkacak, hem de bu sorunu dile getirerek başarılı işler ortaya koyanlar toplumun takdirini kazanacaktır. Burada söz konusu başarıyı elde eden Emine Erdoğan’ın Afrikalı üretici kadınların emeği için gösterdiği duyarlılık, yarattığı para kaynağı ve dernek sayesinde görülme şansı elde eden sayısız el sanatı ürünleridir. Afrika Kültür Evi, Ankara’da Afrika kültürünün markalaşmasına neden olmuş bir harektir ve sürecin nasıl geliştiği Zeliha Sağlam tarafından şu sözlerle anlatılmıştır:

“2015 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Etiyopya’ya yaptığı resmî ziyaret sırasında Emine Erdoğan, Afrikalı kadınların deneyimlerini ve becerilerini tüm dünyaya tanıtmak ve el emeği ürünler üreterek geçimlerini sağlayan kadınlara destek olmak amacıyla bir platform kurmaya karar vermiştir” (Sağlam 2022: 366).

Kaynak kişinin verdiği bilgilere göre Afrika Kültür Evi’nde yer alan el sanatları ürünleri hem Ankara’da okuyan öğrenciler hem de hayırsever iş insanlarının desteğiyle kuruma ulaştırılmaktadır. Bu anlamda çok çeşitli el sanatı ürünlerine rastlamak mümkündür. Kaynak kişinin verdiği bilgilere göre ülkelerin sahip oldukları el sanatları şöyledir:

Senegal ve Tanzanya: Boncuk işleme, sepet örücülüğü

Gana: Sepet örücülüğü

4 Ayrıntılı bilgi için bakınız, Sedef Seçkin Büyük ve Özlem Aydın Ayvaci’nin haberi, *Capital*, 64-72.

5 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Petek ERSOY İNCİ, *Geleneğin Dönüşümü Bağlamında Bir Sosyal Sorumluluk Projesi: Bir Usta Bin Usta Örneği*, AHBV Ün. Basılmamış Doktora tezi. (2022)

Fas: Dericilik

Cezayir: Halı ve kilim

Etiyopya ve Tanzanya: Bez dokuma

Mali: Bogolan bezi (Bogolan dokuması)

Etiyopya: Taş işlemeceliği, mask yapımı

Senegal: Yelpaze üretimi

Afrika, uzun yıllar çeşitli ülkelerin sömürgesi olmuştur. Özellikle Sanayi Devri zamanında dünya çapında önemli bir meta olan pamuğun üç kıtadaki serencamını anlatan SvenBeckert'in verdiği bilgilere göre "Pamuk imparatorluğu, ta en başından beri kölelerle çiftlik sahipleri, tüccarlarla devlet adamları, köylülerle tüccarlar, işçilerle fabrika sahipleri arasında global bir çarpışma sahnesi olmuştur"(2020: 11). Yazarın verdiği bilgilere göre Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da milattan önceki yedi bin yıl boyunca toplumlar farklı türden yünleri ve ketenleri eğirmiş, Doğu Afrika'da ise toplumlar pamuk eğirme ve dokuma tekniklerini geliştirmişlerdir (2020: 28-29). Yazarın göre pamuğun arkaik dönemlerden beri bu kadar önemli oluşu, Batı Afrika'daki halkların dokuma becerilerinin bir örümcek ilahı olan Ananse'den geldiğine inanmalarındır (2020: 29). Aynı kaynaktan edinilen bir başka bilgi, pamuk yetiştiriciliği ve üreticiliğinin Afrika'daki uzun soluklu geçmişinin Sudan'ın doğusunda yer alan Nubyalılar'a kadar gittiği, Nil nehri sayesinde de Mısır'a ulaştığıdır. Mısır'ın ardından Batı Afrika'ya, buradan da Togo'ya kadar yayılan pamuk yetiştiriciliğinde Afrikalı insanların pamuğu yer elmalarının, mısırların ve karabuğdayların arasına diktikleri öğrenilmiştir. Bunun nedenini ise yazar Afrikalıların hem kendi ihtiyaçlarını hem de hükümetin haraç taleplerini bu sayede dengelemeleri şeklinde özetlemiştir (2020: 40).

Bu bilgiler ışığında Afrika Kültür Evi'nde araştırmacıya dokumalar hakkında da bilgi veren kaynak kişinin en çok üzerinde durduğu ürün, Mali'ye özgü Bogolan dokumasıdır. Hatta Afrika Kültür Evi'nde satışa sunulan ve bir tasarımcıya yaptırılan bir yastığın belirli bir bölümünün bu malzemeden olduğu öğrenilmiştir. Fotoğraftan da anlaşılacağı üzere Afrika'da geleneksel yöntemlerle dokunan Bogolan kumaşı, Türkiye'de dönüşüm geçirerek ev dekorasyonunda kullanılmış ve kültür endüstrisinde bir metaya dönüşmüştür. Bu sayede Bogolan dokuması daha görünür hâle gelmiştir.

Fotoğraf 6: Bogolan kumaşı

Fotoğraf 7: Bogolan kumaşının dönüşümü: Kirlent

Kaynak 1:Fotoğraflar, yazar tarafından çekilmiştir.

Afrika el sanatları denilince akla gelen bir başka el sanatı kuşkusuz maske ve küçük heykel yapımıdır. 1959-1983 yılları arasında Paris’te Unesco’da çalışan Hıfzı Topuz, 24 ayrı Afrika ülkesine giderek orada iletişim araçlarının kurulmasını sağlamıştır. Bir yandan da gittiği her ülkenin toplumsal ve kültürel yanlarıyla ilgilenmiştir. 1992 yılında çıkardığı *Kara Afrika Sanatı* isimli kitapta Afrikalılar arasında maske ve heykel yapımını anlatan Topuz’un verdiği bilgilere göre konunun bir *Afrikalı olanlar* bir de *Afrikalı olmayanlar* için çağrıştırdığı anlamlar vardır. Yazarın verdiği bilgilere göre her Afrikalı için “Maske, toplum düzeninin temelindeki kuralların savunucusudur. Bu kurallara uymayanlar cezalandırılır. Maske oyunlarıyla gelenekler kuşaktan kuşağa iletilir. Maskenin bir yaptırım gücü vardır. Bu güç başka bir dünyadan gelen mistik bir güçtür; korkutur ve saygınlık uyandırır” (1992: 23). Yazarın belirttiğine göre maskelerin ve maske takmanın bu kadar önemli ve kutsal sayılmasındaki başlıca neden, Afrikalıların animizm inançlarıdır. Bu inanca göre Tanrı, Yüce Ruh, Doğal güç ve Atalar ruhu şeklinde baştan aşağı giden bir hiyerarşi vardır. (1992: 13) Afrikalılar için çok önemli olan bu dört güce bazen kurban adanır, bazen de maske ve heykeller aracılığıyla tapınılır. Animist inanca göre atalar ruhu insanların arasında hep dolaşır, insanları kötülüklerden ve hastalıklardan bu ruhlar korur ya da korumaz, insanların arasında her olaya tanık olur (1992: 13-16). İşte bu inanca duyulan saygının bir göstergesi olarak yaratılan maskeler, bazı törenlerde takılan özel maskeler olması nedeniyle yapımı önemli olduğu kadar kutsal kabul

edilir. Hıfzı Topuz'un verdiği bilgilere göre yüzlerce çeşit maske vardır. Her ülkenin farklı olan maskesi kendi kimliğini imler.

“Maske genelde tek bir ağaç kütüğünden oyularak hiç çivi ve yapıştırıcı kullanılmadan yapılmaktadır. Maskenin çevresinde ufak deliklerin açılmasıyla sazlar bağlanır, böylelikle taşıyıcının giysileri örtülmüş olur. Taşıyıcı olmadan maske kullanılamaz. Maske kendi taşıyıcısı ile kutsallaşır. Maskeyi taşıyan kişi, temsil ettiği kutsal güçle özdeşleşir. Taşıyıcı kendi öz kişiliğinden geçici olarak uzaklaşır ve maskede simgelenen kutsal gücün kişiliğine bürünür. Maske taşıyıcısı günlük yaşamın güçlüklerinden uzaklaşarak evrensel bir düzeye kavuşur” (Topuz 1992: 24-25).

Maskenin Afrika kültürü için önemli olan bir başka tarafı, törenlerde ortaya çıkmasıdır. Bir başka ifadeyle kutlama kültürünün bir parçası olmasıdır. Topuz, maske takmayı gerektiren törenleri dörde ayırmıştır:

Tanrısal törenler: Ekin, hasat ve ekime elverişli yeni tarlaların kullanılması, yeni bir tapınağın ya da yolun açılması, topluma katılma törenleri, evlenme ve cenaze törenleri

Kötü ruhları kovma ve büyücülerin etkisini yok etmek için yapılan törenler

Toplumun karşılaştığı büyük bunalımlardan, yangınlardan, salgın hastalıklardan ve susuzluktan kurtulmak için düzenlenen törenler.

Eğlenmek için takılan maskeler: Bunlar kutsal değildir. Bunlara Fildişi kıyısında ve Dan bölgesinde rastlanır (1992: 28).

Maskenin *Afrikalı olmayanlar* için anlamına bakıldığında önceleri hiç önemsenmeyen, “ilkel bir sanat” diye ötelenen, ardından kültürel farklılığın estetik bir simgesi olmasının keşfiyle saygı duyulup günümüzde açık arttırmalarda bile paha biçilemez bir anıta dönüşen unsurlar bütünüdür.

Afrika kültür evinde de maskelerin pek çok türüne rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 8: Afrika Kùltür Evi: Sergilenen ve aynı zamanda satışa sunulan maskelerin bir bölümü

Kaynak: Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.

Fotoğraf 9: Kameruna ait bir maske

Kaynak: Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.

Fotoğraf 10: Angolaya ait maskeler

Kaynak: Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.

Bunun yanı sıra kaynak kişinin Senegal'e yaptığı kendi kişisel seyahatinde çektiği kimi fotoğraflar da dikkate değerdir:

Fotoğraf 11: Senegal'da dükkânda satılan maskeler

Kaynak: Fotoğraf, Handegül Terken Kabakçıoğlu tarafından çekilmiştir

Fotoğraf 12: Senegal’de bir maske satıcısı

Kaynak: Fotoğraf, Handegül Terken Kabakçıoğlu tarafından çekilmiştir

Son olarak, Afrika Kùltür evinin el sanatları konusundaki projelerinden biri, Fas’ta yer alan deri yapım atölyesini geliştirmek ve bu anlamda Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla ayarlanan bir deri ustasının orada bir workshop uygulamasına imkân tanımaktır.

Sonuç

Türkiye ile Afrika ilişkileri, Afrika Kùltür Evi’nin varlığıyla kùltürel diplomasinin öznelereinden biri hâline gelmiştir. Yapılan araştırma sonucunda iki kùltür arasında bir köprü işlevi gören, her zaman önemli bir hatıra eşyası kimliği taşıyan el sanatı ürünlerinin söz konusu kùltürel mekânda iki önemli işlevinin olduğunu ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, daha mekâna girerken ziyaretçiyi içine alan el sanatı ürünlerinin yarattığı sıcak atmosferdir. Satışı yapılan pek çok ürünü incelemek, hangi yöreden geldiğini öğrenmek ziyaretçide merak uyandırmanın yanı sıra Afrika kùltürüne ilişkin kısa bir bilgi edinme fırsatını da edinmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla kùltürü el sanatları ile gösterme işlevi mekânın diğer bölümlerinin de merakla izlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Söz konusu kùltürel mekânın ikinci ve daha önemli olan işlevi; kùltürün tanıtımı, aktarımı ve kùltürlerarası etkileşimine

aracılık etmesi yönüyle özellikle hediyelik eşya satış yeriyle bir kültür endüstrisi mekânına dönüşmüş olmasıdır; çünkü “geleneksel bilgi ile kültür ekonomisi arasında güçlü bağlar mevcuttur (Özdemir 2018: 9). Mali’ye özgü özel bir dokuma türü olan Bogolan, Kitenge, Kanga, ShweShwe kumaşının kullanılması ve bu desenin kırlente dönüşerek satışa sunulması bunun tipik bir örneğidir.

Öte yandan Emine Erdoğan’ın girişimciliğiyle Afrika el sanatlarının hem görünür olması hem de üreticinin hakkını teslim eden bir satış düzeyine erişmesinin teşviki açısından önemli olan bu mekân, sürdürülebilir kalkınma teriminin örneklerini de yine el sanatları aracılığıyla yapıldığını göstermektedir. Atık kumaştan nihâle ve ayna yapımı buna verilebilecek örneklerdir.

Afrika Kültür Evi hakkında yazı yazmaya başlamadan önce araştırmacı için söz konusu mekân, sadece Afrika kültürünün tanıtımını içeren bir yer olarak düşünülmüştü. Oysaki yapılan alan araştırması ve birebir gözlemler sonrasında anlaşılmıştır ki, 2012 öncesinde Hamamönü kültürünün herhangi bir yerinden farksız olan bir ev, dönüştürülerek bir kültürel diplomasi mekânı hâline getirilmiş ve bu sayede bambaşka bir kültürel mekânın doğumuna yol açılmıştır. Söz konusu mekânın dönüşümüne aracı olan aktörler, yeni bir belleğin oluşumuna da katkıda bulunmuşlardır.

KAYNAKLAR

- AYDEDE, Ceyda (2007), *Yükselen Trend Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.
- BAYRAM, Mürsel (2022), 2022’de Türkiye-Afrika Siyasî Temasları (E. E. Tepeciklioğlu ve M. Bayram, Ed.), *Afrika Yıllığı 2022*, 273-287.
- BÜYÜK, Sedef S. & AYVACI, Özlem A. (2024, Mart), “Tercihlerimiz Türkiye’nin Geleceğini Belirleyecek”, *Capital Dergisi*, 64-72.
- ERSOY İNCİ, Petek (2022), *Geleneğin Dönüşümü Bağlamında Bir Sosyal Sorumluluk Projesi: Bir Usta Bin Usta Örneği* (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- KABAKÇIOĞLU, Handegül T., Kişisel iletişim, (Görüşme tarihi: 20.03.2024).
- KAĞNICIOĞLU, Deniz (2007), *Endüstri İlişkileri Boyutuyla Sosyal Sorumluluk*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- KİM, Hwanjung (2017), “Bridging the Theoretical Gap Between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy”, *The Korean Journal of International Studies*, 15(2), 293-326.
- LEFEBVRE, Henri (1991), *The Production of Space*. USA: Blackwell Publishing.
- ÖZDEMİR, Nebi (2018), “Geleneksel Bilgi ve Kültür Ekonomisi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18 (1), 1-28.
- ÖZÜPEK, Mehmet N. (2013), *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- SAĞLAM, Zeliha (2022), Türkiye’nin Afrika ile İlişkilerinde Bir Kültürel Diplomasi Örneği Olarak Afrika Kültür Evi (E. E. Tepeciklioğlu ve M. Bayram, Ed.), *Af-*

rika Yıllığı 2022,365-373.

ŞAHİNER, Ahmet E. (2024) *Halkbilimi Bağlamında Türkiye'nin Kültür Politikaları ve Kültürel Diplomasi Uygulamaları* (Basılmamış Doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi.

TOPUZ, Hıfzı (1992) *Kara Afrika Sanatı*. İstanbul: Ant Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Africa is the continent with the largest surface area after Asia. This continent, which has 56 countries in total, has been on the agenda for many years with hunger, poverty and child deaths and for these reasons, it has always been coded with these themes in minds. Founded on May 25, 2016 in Hamamönü, one of the historical places of Ankara under the leadership of Emine Erdoğan, the wife of the President of the Republic of Turkey Recep Tayyip Erdoğan, the African Culture House was established both to break this perception in the society and to put the communication between Turkish-African cultures on more solid grounds. Although the desired goals were interrupted in the short term due to the July 15th process and the pandemic the African Culture House left behind another important step towards institutionalization by becoming an association in 2022. In this article, the contribution of the African House of Culture to cultural diplomacy as a venue will be analyzed and Emine Erdoğan's contribution to African traditional handicrafts through the association as part of a social responsibility Project and its role in cultural diplomacy will be discussed. In this study, ethnography, one of the qualitative method was used. This technique, in depth interwies has maden with the coordinator who is working in the African Cultural House and observations and some photographs has taken. In order to write this study, the researcher first want to African Culture House without informing anyone and although the center stated that they do not receive visitors without an appintment once the researcher's intentions were understood she was told that she would be assisted if she sent a letter of permission. The reason for this attitude of the staff of the association is that the place in question is first and foremost a place of cultural diplomacy. Diplomacy as it is commonly known, means international political and legal communication. Therefore, there is a mutual agreement. According to these rules, the researcher fulfilled everything that was asked of her, had a productive meeting with the coordinator and even had the oppurtunity to meet again, briefly, in the final version of the article. The African House of Culture was designed as 5 different places in total. The first of these places is the handicrafts products brought from many different parts of the Africa. Weaving, beadwork, sculptures, magnets, baskets are the products in here. In other words, the artistic side of the Africa awaits its buyers here. When you go downstairs and turn to the right, the place you enter is again a sales place. Here, dresses were sen and bags were maden from African fabrics by tailors from Türkiye. In addition, strawbags brought from various parts of Africa were also made available to buyers. When you leave this place and turn to the left, it can be seen that another, instrument of cultural diplomacy, the meal is provided with the table prepared in accordance with

African standards and the area is surrounded by masks and pillows of weaving. When you step out of two these places you can see the cafe with an open top and this is the fourth place of this cultural place. This place has gained depth with the painting of the walls with African patterns. The fifth and the final place is where coffee is made, where African students come together to chat and where guests are hosted and large-scale workshops are organized. This is where the coordinator and the researcher came together for in depth interviews and will be discussed in the article its scene of a wide variety of activities.